

Містопланування як інструмент формування ідентичності та соціальної стійкості міського простору

Валентина Грабовчак, канд.техн.наук, доц.¹ (ORCID: 0000-0002-6315-9639), Вікторія Грабовчак, студентка² (ORCID: 0009-0002-4189-5130)

¹ Київський національний університет будівництва і архітектури, м.Київ, Україна

² Державне неприбуткове підприємство «Державний університет «Київський авіаційний інститут», м.Київ, Україна

АНОТАЦІЯ

Розглянуто містопланування як багатофункціональний інструмент формування ідентичності та соціальної стійкості міського простору. Визначено, що містопланування виходить за межі технічної складової і стає важливим інструментом соціального інжинірингу. Проаналізовано вплив просторових рішень на формування взаємозв'язку між культурними практиками та соціальною складовою. Визначено, що такі ключові принципи як баланс між функціональними зонами та інтеграцією зеленої інфраструктури, інклюзивності та збереження культурної спадщини забезпечують розвиток соціально стійкого середовища.

Ключові слова: міське планування, міський розвиток, просторове планування, ідентичність, культура.

1. ВСТУП

Сьогодні сучасні міста стикаються з викликами які пов'язані із глобалізацією, урбанізацією та соціальною функцією. Замість акценту на ефективність оптимізації землекористування, містопланування зосереджується на створенні просторів, що формують унікальну місцеву ідентичність та посилюють соціальну стійкість. Оскільки ідентичність міста – це не лише історична та культурна спадщина, а й результат цілеспрямованого планування. Соціальна стійкість, у свою чергу, є показником здатності міської спільноти до взаємопідтримки, адаптації та збереження цілісності під час викликів.

В умовах війни поняття містопланування набуває зовсім іншого значення, оскільки воно стає не лише інструментом розвитку, а й засобом виживання, збереження ідентичності та конструювання соціальної стійкості [1]. Для українських міст, в реаліях війни, питання просторового планування безпосередньо пов'язане з проблемами безпеки та відновлення після руйнувань. Військова агресія показала, що не лише інфраструктурні об'єкти, а й соціальні зв'язки є критично важливими для того щоб місто функціонувало. Сьогодні при плануванні міст враховується адаптивність до криз, тобто швидке перетворення громадських просторів та шкіл на центри для внутрішньо переміщених осіб та гуманітарної допомоги., паркінги на укриття.

2. МЕТА

Основна мета дослідження – визначити та обґрунтувати містопланувальні аспекти, які сприяють розвитку міської ідентичності та підвищенню соціальної стійкості в умовах сьогодення. Також проаналізувати адаптацію архітектурної спадщини у сучасне міське середовище, як формується відчуття приналежності та унікального характеру міста.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Розвиток процесів урбанізації та глобалізації значно впливає на міський простір, посилюючи виклики для соціальної інтеграції, культурної ідентичності та стійкості міських спільнот. Так, за дослідженнями ООН до 20250 року понад 68% населення світу буде проживати у містах [2], це пряє актуалізації досліджень в розвитку містопланування не лише як технічного процесу організації простору, а також як соціально-культурного механізму. Глобалізація, у свою чергу, уніфікує архітектуру та культурні практики, що призводить до стандартизації міських просторів. Це посилює ризик втрати унікальної ідентичності міст, а також соціальної інтеграції. Візимо, що ідентичність міського простору включає різні аспекти: культурні, архітектурні, символічні та історичні. Українські науковці [3] в своїх дослідженнях зазначають, що ідентичність міста це соціокультурний феномен, який поєднує у своєму складі історичну пам'ять, локальні традиції та нові практики мешканців. Слід зазначити, що українські міста це унікальні середовища, які поєднують в собі колективну пам'ять культурних кодів та соціальних практик. До колективної пам'яті слід віднести історичну забудову, традиційні місці центри та архітектурні пам'ятки. А включення цих об'єктів до сучасних планувальних стратегій сприяє розвитку відчуття тяжіння до культурної спадщини. Грамотне містопланування сприяє захисту архітектурних пам'яток від руйнувань та інтегрує у сучасне життя, надаючи нові унікальні функції, а також створює відчуття неперервності історії. Також важливою складовою є те, що кожне місто має свою "візуальну мову", що відображається в його архітектурному стилі. Містопланування може регулювати висотність забудови, щільність, а також заохочувати використання місцевих матеріалів та архітектурних рішень, що робить міський пейзаж впізнаваним і менш однорідним. Інклюзивні планувальні рішення забезпечують відчуття належності різних соціальних груп, що є основою формування колективної ідентичності [5]. Тобто організація якісних

громадських просторів повинна асоціюватись з містом та сприяти формуванню почуття приналежності.

Соціальна ж складова, за аналізом проведених досліджень [4], трактується як здатність міських спільнот адаптуватись до зовнішніх впливів, при цьому зберігаючи свої цінності та ідентичність. Однак, в сучасних умовах війни це поняття розширюється і включає адаптацію міст до військової агресії, збереження життя громадян та створення нових форм соціальної солідарності [1]. Соціальна стійкість міста визначається його здатністю задовольняти потреби мешканців, забезпечувати рівний доступ до всіх ресурсів і підтримувати соціальну інтеграції.

Класичний підхід до функціонального зонування, який передбачає поділ міста на житлові, промислові та комерційні сектори, нерідко зумовлює просторову та соціальну нерівність, а також зростання транспортних витрат. Натомість сучасні урбаністичні концепції орієнтовані на принцип змішаної забудови, що інтегрує житлові, ділові, освітні, торговельні та рекреаційні простори. Можна виділити основні аспекти такого принципу забудови:

- Формування локальних мікроцентрів, до яких можна віднести будівництво невеликих багатофункціональних зон у межах мікрорайону, що дозволяє мешканцям у пішій доступності розташовані ключові послуги: медичні центри, освітні заклади, магазини тощо.

- Багатофункціональні простори де можна працювати, відпочивати та підтримувати соціальні контакти в межах свого району, що створює «живі» квартали з цілодоборим ритмом життя.

- Змішана забудова, яка сприяє соціальній інтеграції, коли люди з різним соціальним та економічним статусом взаємодіють в одному просторі, що призводить до формування міцних локальних спільнот.

Повномасштабна війна Росії проти України поставила міста перед безпрецедентними викликами: руйнування інфраструктури, вимушені переселення мільйонів людей, втрата архітектурної спадщини, психологічні та соціальні травми. Населення багатьох українських міст змінює свій соціально-демографічний склад і це вимагає інклюзивного містопланування яке забезпечить доступ до житла, освіти, медицини та працевлаштування для нових мешканців, не створюючи соціальної напруги.

Такі міста як Дніпро, Харків, Миколаїв та Київ стали символами опору та стійкості, і ця символічна складова безпосередньо пов'язана з міським простором: від стін, закритих патріотичним стріт-артом, до публічних місць пам'яті загиблих. Після завершення війни перед фахівцями з урбаністичного планування постане надзвичайно важлива: досягти гармонійного співвідношення між низкою фундаментальних пріоритетів. Необхідно буде віддати належне пам'яті про пережиту трагедію та зафіксувати історичну істину. Це вимагає заснування шанобливих меморіальних зон, музейних експозицій як наочних доказів військових злочинів. Ці простори повинні стати осередками вшанування полеглих, рефлексії над подіями минулого та протидії історичному забуттю.

Також критично важливо сфокусуватися на перспективі і закласти підґрунтя для інтенсивного оновлення та повернення до повноцінного суспільного функціонування. Такий підхід вимагає впровадження планувальних рішень, які стимулюватимуть економічне зростання, сприятимуть згуртуванню спільнот та покращуватимуть стандарти життя

громадян. Основні завдання включають зведення модерного, екологічного та доступного житла, відбудову ключових комунікацій, підтримку підприємництва та інтеграцію передових рішень.

Слід зазначити, що після війни Україна інтегруватиметься у європейський культурний і просторовий простір. Це означає, що містопланування відіграватиме роль не лише у відновленні, але й у формуванні європейської ідентичності українських міст яка поєднуватиме локальні традиції та сучасні стандарти сталого розвитку.

4. ВИСНОВОК

Отже, містопланування є важливим інструментом для формування міської ідентичності та соціальної стійкості, особливо в умовах сьогодення. В Україні, де міста зазнають руйнувань, воно набуває стратегічної ролі, оскільки основним завданням є не лише підтримувати життєдіяльність міст, а й зміцнювати соціальну згуртованість та підтверджувати українську ідентичність. Також злід зазначити, що післявоєнна відбудова українських міст – це унікальна можливість, яка дозволяє поєднати історичну та культурну спадщину з сучасними підходами до планування. Нові проекти повинні ґрунтуватися на забезпеченні рівного доступу до ресурсів та інфраструктури для всіх людей, створення міського простору, комфортного та доступного для всіх, включаючи людей з інвалідністю, впровадження енергоефективних технологій, розвиток зелених зон та створення екологічних транспортних систем. У результаті українські міста можуть постати не лише відновленими, але й модернізованими осередками національної та європейської ідентичності.

Список літератури

- [1] Апостолюва-Сосса Л.О. Аспект міської стійкості при плануванні розвитку українських міст в умовах воєнного стану. *Просторовий розвиток* 2024. №10 С.248-256. URL: <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2024.10.248-256>
- [2] Кореноська С. До 2050 року в містах житиме 68 відсотків населення світу. *Суспільство*. 2018. URL: <https://surl.li/vstip>
- [3] Тормахова А. “Ідентичність міста як соціокультурний феномен”. *Українські культурологічні студії* 2023. №12: С. 59-62. URL: [https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1\(12\).13](https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1(12).13).
- [4] Vale, L. J., & Campanella, T. J. (Eds.). *The resilient city: How modern cities recover from disaster*. Oxford University Press..2005. URL: <https://doi.org/10.1093/oso/9780195175844.001.0001>
- [5] Урсуленко, О. Б. Міська ідентичність як чинник психологічного благополуччя студентської молоді. *Науковий вісник ХДУ. Серія «Психологічні науки»*. 2020. №1 С.1–22. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-1-22>